

Entrevista a J. M. Nieto: «L'acudit és un text poètic»

Per Jordi Riera Pujal

José María Nieto (Valladolid, 1971) és il·lustrador i humorista gràfic. Llicenciat en Belles Arts, va començar la seva tasca de **dibuixant professional** a El Norte de Castilla l'any 1994, i l'any següent va començar a col·laborar amb l'edició de Castilla i Lleó d'El Mundo. Durant el canvi de segle va col·laborar al diari gratuït 20 minutos i a la revista Castilla y León Económica. Des del maig del 2013 és l'humorista gràfic del diari ABC. Els seus dibuixos, amb un estil d'una pulcra línia clara, són **subtils, irònics** i de vegades **sorneguers**. L'originalitat dels plantejaments gràfics, l'**expressivitat** dels personatges i el seu intel·ligent ús dels mecanismes de l'humor l'han convertit en un dels humoristes gràfics més seguits i respectats de la premsa madrilenya.

El Norte de Castilla, 1994

com a la majoria dels dibuixants, però és que en el meu cas era una tortura, perquè soc esquerrà, em suen les mans i soc força maldestre. Un cop vaig preguntar a Jesús Redondo (el patriarca val·lisoletà dels dibuixants) si amb els anys es dibuixava millor o pitjor, i em va contestar: «Dibuixaràs cada vegada millor, i al final la ploma anirà per on vulguis tu, no per on vulgui ella», una frase que m'he repetit com una oració mil vegades. Ara ja no tinc aquests problemes, però quan em suggereixen que em passi a dibuixar a la tauleta amb el llapis òptic salto com una pantera: «Tota la vida aprenent a domar plomes i ara no em passaré al traç repugnantment relliscós del llapis òptic!».

Va començar a publicar unes vinyetes comentant notícies locals quan era a la Universitat a El Norte de Castilla el 1994. Com veu ara la feina que feia aquell jove autor?

La meua primera vinyeta va sortir publicada a *El Norte de Castilla* (2) el febrer del 1994. Feia cinquè de carrera i tenia la síndrome «què serà de mi»: dubtava entre la docència, el disseny gràfic (que era l'especialitat que seguia), o reenganxar-me i fer l'especialitat de pintura. Mesos després de començar a col·laborar amb *El Norte* em van oferir la possibilitat de treballar-hi com a dibuixant de plantilla (per fer infografies i el que calgués), o sigui que vaig demanar permís als professors a la facultat i vaig acabar el darrer curs de carrera a distància, treballant al diari de Valladolid com a aprenent de Pedro Sainz Guerra, un dibuixant autodidacte que em va ensenyar a ser infografista i il·lustrador de premsa. Les vinyetes van passar a ser una cosa secundària en la meua feina, les feia quan acabava els mapes del temps o les il·lustracions de les portades dels suplementos, però treballar com a dibuixant d'un diari va ser una experiència fascinant als meus vint-i-tres anys. No sabies mai si hi hauria un succés, o si t'havia de tocar fer una caricatura, o un mapa, o unes icones. O potser una il·lustració per a un article d'opinió; tot el que feies ho veies publicat l'endemà. I al teu voltant hi havia gent interessant, llegida i amb vides desordenades: els periodistes.

L'any següent ja treballava per a l'edició de Castella i Lleó d'El Mundo. Va ser un bany intens de realitat treballar en l'ambient d'una redacció periodística? Què preferia o on se sentia més còmode: dibuixant humor gràfic, o fent infografies periodístiques i il·lustracions de premsa?

ABC, 2014

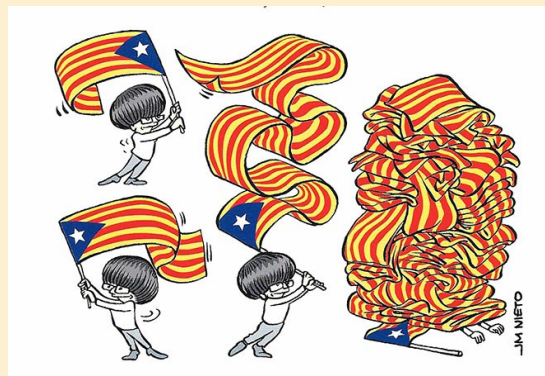
ABC, 2015

Els divuit anys que vaig passar a *El Mundo de Castilla y León* van ser els anys en què vaig madurar en tots els aspectes. La feina principal era la infografia, en una secció en què érem dues persones, però les meves vinyetes van anar guanyant prestigi dins i fora del diari, cosa que em va permetre donar-los prioritat en la meua jornada, i fins i tot vaig començar a guanyar premis, tot i que en aquells anys no gosava ni somiar que algun dia pogués guanyar-me la vida només com a humorista gràfic. Pensi que en definitiva jo treballava a la premsa de províncies, en un sector que a partir del 2008 va entrar en una contracció imparable. Aviat va resultar que el mateix fet de tenir infografistes o dibuixants en una redacció petita era un luxe, i a cada reducció de plantilla (en vaig viure tres) no tenia clar si conservaria la feina. Però en una de les convulsions em va arribar la trucada d'ABC per anar a la premsa nacional i tot va canviar per a mi.

L'any 2013 va passar a dibuixar per a ABC una vinyeta diària i il·lustracions d'articles. Va substituir un gentleman de l'humor com Antonio Mingote, que era d'una generació molt anterior a la seva, ja que va néixer el 1919. Va representar una gran responsabilitat? Com va ser el canvi de passar de col·laborar en un mitjà regional a un de nacional?

Bé, pensi que Mingote va publicar vinyetes fins el 2012, i jo vaig començar a publicar les meves el 1994, de manera que encara que som de generacions molt diferents també es pot dir que hem estat contemporanis, he, he. Bé, bromes a part puc dir que l'ombra de Mingote a ABC al principi per a mi era aclaparadora; al diari tothom et parlava de Mingote; fins i tot els vinils dels vidres de les oficines eren de dibuixos de Mingote. Curiosament a Mingote li havia passat el mateix amb Xaudaró (3), ho sabia, vostè? Xaudaró era molt estimat a la seva època. Però amb això no em vull comparar amb ells (Déu me'n guard), només explico el paral·lisme. La premsa escrita no és la mateixa ara, ni té la rellevància social que tenia aleshores. Els dibuixants d'ara no som tan coneguts ni estimats com ho van ser Mingote i Forges, per exemple, per la senzilla raó que ara llegeix el diari molta menys gent.

D'altra banda, continuo tenint molt present Mingote (que no vaig arribar a conèixer personalment) cada dia a la meua taula de dibuix. .

ABC, 2017

ABC, 2019

L'actitud correcta davant dels grans mestres és l'emulació. «Què faria, aquí, Mingote?», em dic com l'escaquista aficionat que es pregunta: «Què faria, aquí, Spaski?».

Pel que fa al salt a la premsa nacional, el canvi va tenir aspectes xocants. Jo estava acostumat a parlar dels problemes de la despoblació, de la mineria de Lleó, de l'agricultura, de les inversions de la Confederació Hidrogràfica del Duero al Canal Alto de los Payuelos, de les petites baralles de la política autonòmica, i de sobte em vaig trobar fent vinyetes sobre el nacionalisme català i sobre la invasió de Rússia a Crimea, amb moviment de tropes al Donbass, a les ciutats de Sloviansk i Kramatorsk. «José María», em deia jo a la taula de dibuix, «què collons en saps, tu, de Sloviansk i Kramatorsk?». La resposta era òbvia: en el fons, el mateix que sobre mineria o els regadius del Canal Alto de los Payuelos. En periodisme no coneixem cap tema en profunditat. Convé recordar-ho perquè tendim a considerar-nos «veus autoritzades» sense ser-ho. Però estic divagant, perdó. Continuo fent una vinyeta sobre temes autonòmics a l'edició regional d'ABC de Castella i Lleó els diumenges. Suposo que per romanticisme, o perquè potser mantenir un peu al més proper és indispensable perquè la tasca de l'opinador sigui tan honesta com sigui possible.

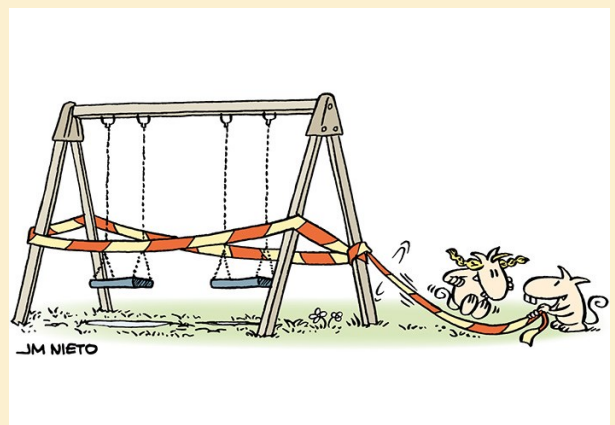
Per a ABC teletreballa. Enyora l'agitació i l'energia periodística que podia sentir directament quan ho feia en una redacció?

Molt. Treballar sol a casa és un somni complert, i ja se sap que els déus castiguen els homes fent que se'ls compleixin els somnis. La solitud et fa ostatge de les teves neures, les teves obsessions, els teus prejudicis i, el que és pitjor, et fa dependent de les xarxes socials. De totes maneres, agafes el gust a no aguantar a ningú i a no tenir els caps a sobre. Poc després d'arribar a ABC com a col·laborador em van oferir entrar a la plantilla i vaig preferir quedar-me com a col·laborador i continuar a caseta, a Valladolid. Anar a viure a Madrid hauria suposat un canvi de vida difícil. I molt car; Madrid és caríssim. Val més anar-hi de visita.

Ha comentat en entrevistes que se sent plenament identificat amb la línia ideològica d'ABC, que sol ser adjectivat com un diari monàrquic, conservador, centralista i catòlic.

ABC, 2019

ABC, 2020

Centralista? ABC és el diari més descentralitzat d'Espanya. Tots els altres diaris nacionals han desmuntat gairebé completament les seves delegacions, mentre que l'edició d'ABC de Sevilla, per exemple, té un pes formidable, si no més gran que el de la nacional. Monàrquic, conservador i catòlic sí que ho és, tot i que la varietat de veus que acull qualsevol diari és sempre molt més interessant que la seva teòrica línia editorial, i en això ABC és com qualsevol gran diari. Pel que fa a les meves idees, valors i biaixos, què vol que li digui? Un treballa per a uns lectors concrets, i si no m'hi sentís a gust oferiria la meua feina a un altre tipus de publicació. Potser he «deixat fluir» el meu costat més conservador des que soc a ABC, però sempre he dit que el lloc de l'humor és el dubte, no les certeses. L'humor doctrinari o dogmàtic no té cap gràcia.

Pot ressaltar el nom d'un humorista gràfic actual que tingui un plantejament ideològic contraposat al seu que li interressi especialment?

Pel que fa a la pregunta de si m'interessa el treball d'humoristes gràfics amb plantejaments oposats als meus... és inevitable. Els meus punts de vista són molt minoritaris, quasi marginals. L'humor gràfic espanyol és aclaparadorament d'esquerres, i per descomptat que admiro i estimo molts d'aquests dibuixants. Són el mirall en què veig la meua feina cada dia; l'exemple i l'estímul per ser cada dia millor. Entre ells, per exemple: El Roto, Eneko, Manel Fontdevila... No en puc estar més lluny ideològicament, però admiro la seva manera de dibuixar. També li diré que els dibuixants som un oasi de respecte en aquesta Espanya caïnita. No he rebut mai ni una mala paraula d'un altre dibuixant.

No és gaire usual que els humoristes gràfics retin homenatge a servidors públics com les forces de l'ordre o les forces armades com ha fet vostè en vinyetes i exposicions monogràfiques (4).

És de justícia reconèixer la labor i la dignitat dels que l'humor gràfic utilitza com a simples estereotips negatius. Són dolents «oficials»: l'empresari explotador que gaudeix acomiadant, el capellà luxuriós i intolerant, el policia violent i sàdic, el militar feixista...

ABC, 2022

El humor que nos blindo

*Las Fuerzas Armadas españolas en el humor gráfico de JM Nieto.
Viñetas publicadas en ABC entre 2013 y 2019*

JM NIETO

24 de mayo - 9 de junio, 12:00-14:00 y 18:00-20:00 horas.

Palacio Real de Valladolid. Cuarta Subinspección General del Ejército y Comandancia Militar de Valladolid y Palencia

Exposició «El humor que nos blindo», Patio del Palacio Real de Valladolid, 2019

Els empresaris, capellans, policies i militars que jo conec no són com els ha tractat l'humor gràfic tradicionalment. Són gent normal, com vostè i com jo. Prefereixo fixar-m'hi per les coses bones. Per cert: cal parlar de les coses bones; criticar les coses dolentes és molt fàcil. Ponderar les bones amb enginy costa més esforç.

Ha creat un univers propi de personatges recurrents que van apareixent periòdicament a les seves vinyetes. Ens pot explicar com van néixer i què representen per exemple les rates, els fantasmes transparents a la casa buida i les tórtores suspeses al cable?

Ui, en tinc més. Alguns van desapareixent (Mika Holgerson, a l'estació mesuradora de la unitat d'Espanya, o el Comando Chindasvinto, grup terrorista mesetari que fracassa sempre) i vaig provant-ne de nous (Abdul, el berber sagaç que veu tot el que passa al desert, o Iliia Enesimov, espia rus a la Moncloa, o la nena que recita poesies inconvenients). També utilitzo entorns recurrents segons la mena de vinyeta: clavegueres per parlar de les misèries de la política; la riba del riu sota un pont, per veure les coses des del punt de vista dels més desamparats; la finestra sobre un horitzó de teulades al capvespre, per subratllar el contrast entre la calidesa domèstica i el fred de la societat; els muntanyencs al cim, per a l'ànsia de transcendència; si ho pensa bé tot l'humor està construït sobre esquemes repetitius. Ens agrada que ens expliquin els mateixos contes, de la mateixa manera, amb les mateixes veritats.

Els fantasmes a la casa buida són una deriva d'un altre personatge meu que només faig servir a Castella i Lleó: la vídua d'Eduardo, que explica coses de l'actualitat al seu marit mort asseguda a la sepultura, amb un ram de flors a la falda. A les vinyetes dels fantasmes (que m'obliguen a un esforç de posada en escena terrible, perquè la casa buida amb els seus clarobscurs és el veritable personatge de la vinyeta) l'acudit sempre és el mateix: un dels fantasmes li diu de forma indirecta a l'altre que ja no són vius. Hi ha tres o quatre idees sota això que em permetrà que no expliqui, no per no desvetllar res ocult, sinó perquè la gràcia d'un text poètic (què és un acudit, sinó un text poètic?) és que les lectures siguin obertes.

ABC, 2019

ABC, 2017

Les tórtres a la finestra van sorgir com un recurs per dibuixar poc en cas de necessitat, però s'han convertit en un suport fantàstic per fer tires (plantejament, nus, pausa i desenllaç) amb un humor de joc de paraules o equívocs, més teatral que la vinyeta única. I de les rates, què vol que li digui? Tinc tan interioritzada la falla que se m'oblida que són rates. Em va bé tornar-les a la claveguera de tant en tant, per ordenar el món.

Continua dibuixant amb ploma, pinzell i tinta, amb retolació feta a mà, encara que vectoritza el dibuix i hi afegeix el color digitalment. Quin avantatge suposa dibuixar no directament en digital, sinó a mà?

Mantenir una part artesanal és terapèutic. És filosòficament essencial. Alguna cosa dins teu et crida que allò digital no existeix. Podríem parlar hores sobre això. Miri, un dibuix vectoritzat lluint ampliat en un vinil en una façana sembla impactant, però un vídeo d'una mà sucant la ploma al tinter i entintant un cartó de 20 centímetres té més visualitzacions a les xarxes. El que està fet amb les mans manté el temps i la dedicació de l'autor enganxats al paper. Si puc, no hi renunciaré.

Quin és el procés habitual que segueix en la creació de la vinyeta diària per a l'ABC?

Llegir la premsa, escoltar la ràdio, posar una segona cafetera; i una tercera cafetera. Tornar a llegir la premsa prenent notes. Pensar mirant a la paret. Patir. Fer una ullada a les notes preses els dies anteriors. Donar la volta a una. Encerclar amb un cercle a llapis la idea bona i assenyalar-la amb un asterisc. Fins aquí, tot és dolor, ansietat i inseguretat. Després hi ha la part joiosa: posar música i a dibuixar.

Recordo que un cop vaig extraviar el full amb vuit idees anotades per a vinyetes que estava avançant per a uns dies de vacances. Em vaig adonar que no era capaç de recordar-ne cap i em va agafar un atac de pànic. A la feina creativa cal anotar-ho tot. El cervell funciona de manera misteriosa: necessita rutines estrictes i es neteja contínuament del que ja se t'ha acudit.

A les seves vinyetes, és partidari de plantejar una possible reflexió, donant ja la solució amb un aforisme brillant o una frase lapidària? Només intenta conduir i insinuar al lector una opinió o procura desvelar les contradiccions de la realitat deixant el camp obert a les interpretacions de cada lector?

ABC, 2018

ABC, 2018

En general, no m'agrada la frase lapidària; em sembla faltar al respecte al lector. Prefereixo la insinuació, la picada d'ull còmplice, l'equívoc o la sorpresa. És infinitament millor. També és més difícil, és clar. Quan veig vinyetes de frase lapidària sempre em pregunto: «On és, l'acudit?». Alguna vegada dec haver incorregut en la frase lapidària, suposo, però intento evitar-ho.

Per a alguns individus, molt presents a les xarxes socials, l'humor és una faceta diabòlica, útil per incitar l'odi. En alguna ocasió ha comentat que és fonamentalment un acte de reflexió que ha d'intentar ser amable, gloriós i bell. Podria ampliar una mica la idea de com entén l'humor?

El wokisme (5), la cultura de la cancel·lació i la primacia del dret a no sentir-se ofès, exacerbats per la intolerància islàmica cap a la caricatura, van estrenyent el marge de l'humor als nostres dies. A Espanya ja tenim fins i tot un article del codi penal (el famós 510, sobre delictes d'odi) que permet perseguir qualsevol forma d'humor des del moment que el caricaturitzat se senti menyscabat en l'honor, insultat o posat en perill davant de possibles agressions provocades pel fet de ser caricaturitzat.

Jo dic que l'humor no injuria ni agredeix. Que fins i tot hi ha d'haver un humor destructiu, cruel i despietat (tot i que jo no el practiqui), perquè la llibertat d'expressió com a concepte només té sentit si serveix per dir coses molestes.

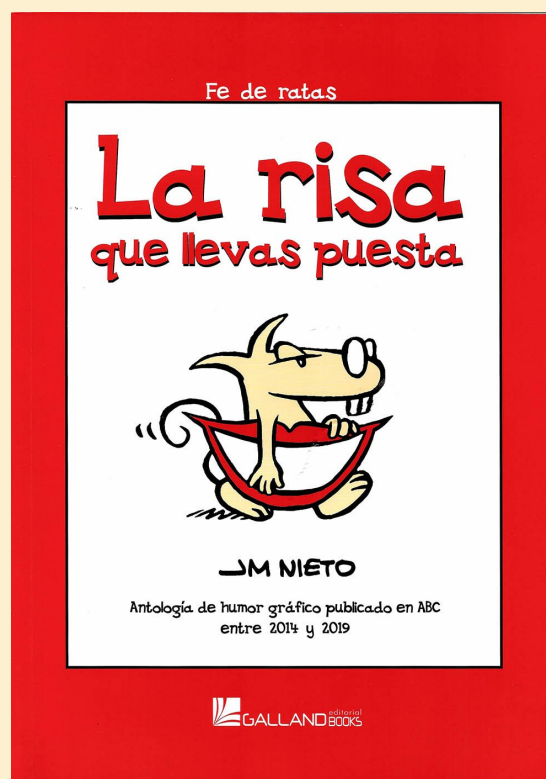
M'adono que no he dit res sobre l'humor en si mateix, però crec que això era important. L'humor pot ser de moltes menes, i es pot fer servir per al bé i per al mal. D'això en parlo en el conte inclòs al meu llibre *La risa que llevas puesta* (6), en què un àngel i un dimoni discuteixen per emportar-se un humorista al cel o a l'infern.

És un problema quan les opinions a les xarxes socials sobre la seva feina estan polaritzades entre els fans aplaudidors de tot el que fa i els haters que odien cadascuna de les seves vinyetes?

Les xarxes ajuden a veure quins temes interessen, però no ens hem de deixar arrossegat per l'algorisme. L'algorisme destaca la baralla, però la realitat és molt més àmplia que aquesta minoria sorollosa amplificada a twitter.

Exposició «La íntima y silenciosa carcajada», Sala José Hernández del Antiguo Hospital de Santa María la Rica, Alcalá de Henares, 2021

La risa que llevas puesta, Galland Books, 2019.

En una entrevista va comentar que per fer humor t'has de distanciar de la realitat. Suposo que en alguns temes que puguin tocar més directament la fibra emocional de les creences pròpies deu ser difícil seguir aquesta consigna. Creu que sempre s'acaba imposant la professionalitat?

És veritat. Amb la pandèmia era molt difícil fer humor, perquè estàvem espantats. Però «show must go on». Cal omplir el rectangle blanc cada dia.

Les seves vinyetes estan pensades per ser publicades al diari ABC, que és qui li paga el sou. Quines sensacions té quan les veu recopilades en llibres o exposicions? Creu que és diferent la relació que hi té?

Els llibres i les exposicions són intents de rescatar el treball de premsa de la caducitat diària. Intents vans, he de reconèixer, perquè en el periodisme només existeix l'avui. Però és a la nostra naturalesa intentar vèncer al pas del temps, oi? (Somriure trist.)

Des de l'any 2001 col·labora amb la televisió de Castella i Lleó. Al programa *Cuestión de prioridades* s'ha pogut veure Karen Verdéjowitz, una periodista rossa, amb ulleres, amb els llavis pintats, molt semblant físicament a vostè, fent comentaris humorístics a la seva secció «Meseterian Review». Com va començar aquesta faceta sorneguera de fer un comentari, com diu ella, cosmopolita i cosmorural d'una notícia?

Ara he canviat Karen per Calixto Albricias, lampista de notícies, i abans de Karen vaig tenir el major Avutárdigan, astronauta de l'estació orbital interprovincial Estrella Mudéjar, i abans d'ell el druida numantí Mesetonio; i abans el doctor Autonomistein, al laboratori del qual investigava com crear l'habitant perfecte de Castella i Lleó. Tots aquests personatges són la closca amb què faig un comentari d'actualitat, representant en persona una vinyeta d'humor gràfic. A la televisió s'ha intentat moltes vegades posar els dibuixants a dibuixar en directe, però no funciona. No funciona gens. Aquests microespais, en canvi, són molt agraïts.

Quines diferències apuntaria en el plantejament de fer humor per a la premsa o la televisió? Què creu que pot aportar als televidents amb el seu humor

Cuestión de prioridades, 2020

Cuestión de prioridades, 2022

en aquests apunts de menys d'un minut?

La tele és un mitjà diferent i l'espectador té una actitud que no s'assembla gens a la del lector de premsa. Algú em va dir que la tele transmet emocions, no idees, i és veritat. Quan fas premsa ets a la taula del lector, amb un cafè. Quan fas tele ets al sofà de la sala d'estar de l'espectador, amb la manta de quadres i les sabatilles. Totes dues coses són meravelloses, però són diferents.

L'any 2017, un grup ben nodrit d'humoristes gràfics van signar un manifest en què afirmaven que l'humor estava amenaçat a Espanya. Reclamaven la fi de la judicialització contínua de l'humor i la derogació de lleis repressives de la llibertat d'expressió, com l'anomenada Llei Mordassa. La pregunta és molt repetitiva, però crec que és necessària. Avui hi ha massa límits a l'humor?

La llei que cal derogar (en la meua humil opinió) és l'article 510 del codi penal, com també els informes anuals del Ministeri de l'Interior sobre delictes d'odi, que cada any comptabilitzen més modalitats i més episodis d'odi, però només relatius als col·lectius que als que governen els interessa ideològicament protegir. L'odi patit per altres és igual; s'ho mereixen. Hi ha una tendència creixent a dir-nos què hem de pensar, de què hem de riure, de quins problemes ens hem de preocupar, i darrerament fins i tot quins episodis històrics hem de lamentar i quins celebrar.

L'humor gràfic està en crisi a la premsa escrita. Ha pensat en alguna possible salvació per al futur?

L'humor és una facultat de l'ànima humana i sobreviurà, encara que sigui a les portes dels lavabos dels bars. Pel que fa a la crisi de la premsa escrita, cal respirar fons. Jo penso llegir diaris de paper el que em quedi de vida. Seran minoritaris, segurament, però quan no ho han estat, en realitat? Als vint-i-tres anys, quan vaig entrar a la vella redacció d'*El Norte de Castilla*, amb aquell terra de fusta cruixent i les taules plenes de cendres, soroll d'impressores, torres de paper i telèfons sonant, no era amb la intenció de guanyar molts diners o fer-me famós.

ABC, 2022

ABC, 2022

La passió d'un diari és parlar de les coses que passen cada dia, a un lector que no coneixes, i fer-ho honestament. Això continua existint. Encara que ara la meitat de les taules a les redaccions estiguin buides.

Considera que calen museus dedicats a l'humor gràfic com ara Humoristan?

Els museus són importants i han de ser una cosa viva, amb exposicions temporals, activitats, cicles de conferències i concursos. S'ha adonat que gairebé no hi ha humoristes gràfics joves? Cal fer coses perquè tinguem relleu. Ai, que gran que em sento dient això, cony.

J. M. Nieto al seu estudi

(1) *MacArthur, el general rebelde* és una pel·lícula dirigida per Joseph Sargent l'any 1977, protagonitzada per Gregory Peck. El llargmetratge és una biografia del general nord-americà Douglas MacArthur.

(2) *El Norte de Castilla* és un diari del grup Vocento, d'informació general, que segueix de manera preferent l'actualitat a Castella i Lleó. Té la seu a Valladolid.

(3) Joaquín Xaudaró va publicar els seus acudits gràfics a ABC des de 1921 fins a la seva mort, el 1933.

(4) «El humor que nos blinda» va ser una exposició d'una vintena de vinyetes publicades prèviament a ABC, reivindicant la tasca dels membres de l'exèrcit. La mostra es va poder veure al Palau Reial de Valladolid el maig del 2019.

(5) El wokisme es refereix a l'actitud de persones conscienciades, que es mantenen alerta contra les expressions de racisme, o contra desigualtats socials com les relacionades amb el gènere i la identitat. Els mitjans conservadors l'acusen de ser una tendència de pensament únic i censoradora.

(6) *La risa que llevas puesta* és un llibre de J. M. Nieto publicat el 2019 per l'editorial Galland Books. Reuneix vinyetes publicades a ABC del període 2014-2019.

13 de desembre de 2022

<http://humoristan.org>

J. M. Nieto

Jordi Riera Pujal

Cita del document

Jordi Riera Pujal (2022): "Entrevista a J. M. Nieto:

«L'acudit és un text poètic»" a Humoristan, Barcelona. Disponible en línia el 13/12/2022 a <http://humoristan.org>